

יד

אל תרד מצרימה (כו, ב)

"שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אביו בימי הרעב. אמר לו: אל תרד מצרימה, שאתה עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדאי לך" (רש"י)

במדרש נאמר⁶⁸: "את עולה תמימה, מה עולה אם יצאת חוץ לקלעים נפסלת, אף את אם יצאת חוץ לארץ נפסלת". אבל רש"י לא הזכיר לשון פסול, אלא ש"אין חוצה לארץ כדאי לך".

הטעם לכך ששינה רש"י מדברי המדרש מובן בפשטות: פסול "יוצא" אינו שייך אלא לאחר שחיתת הקרבן, ולא בעודו בחיים. ומאחר שיצחק לא הוקרב בפועל¹²³⁴⁵⁶⁷, אי אפשר לומר שנפסל ביציאתו⁶⁹.

אלא שלפי זה יש להבין את דעת המדרש כיצד ניתן לומר שיצחק נפסל כדין "יוצא" בעודו בחייו?

ויש לומר, שלדעת המדרש נחשב יצחק לקרבן שנשחט והוקרב על גבי המזבח, שהרי לאחר העקדה הקריב אברהם את האיל במקומו. וכפירוש רש"י⁷⁰: "על כל עבודה שעשה היה מתפלל ואומר: יהי רצון שתהא זו כאילו עשויה בבני; כאילו בני שחוט; כאילו דמו זרוק; כאילו בני מופשט; כאילו הוא נקטר ונעשה דשן". ומאחר שהקרבת האיל נחשבת כאילו יצחק עצמו הוקרב, חל גם על יצחק פסול "יוצא".

(לקו"ש חט"ו ע' 201; חכ"ה ע' 131)

צ'''

68. ב"ר פס"ד, ג.

69. אלא שבכל זאת "אין חוצה לארץ כדאי לך", כי גם בעולה תמימה בעודה בחייה אפשר לומר שמקום מסויים אינו ראוי לה. ועל דרך שאמר לבן לאליעזר: "ואנוכי פינתי הבית מעבודת אלילים" (חיי שרה כד, לא ובפרש"י), כדי שיוכל להיכנס.

70. וירא כב. יג.

אל תרד מצרימה שכן בארץ אשר אמר אליך (כו, ב)

"שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אביו בימי הרעב. אמר לו: אל תרד מצרימה, שאתה עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדאי לך" (רש"י)

יש להקשות: הרי האבות קיימו את כל התורה⁷¹ כיצד ייתכן איפוא שיצחק חשב לצאת מארץ ישראל⁷², והרי ישנו איסור לצאת מן הארץ לחוץ לארץ? ואף שבעת רעב ניתן להתיר זאת הרי "אינה מדת חסידות, שהרי מחלון וכליון שני גדולי הדור היו, ומפני צרה גדולה יצאו, ונתחייבו כלייה למקום"⁷³, וכיצד חשב יצחק לעבור על "מדת חסידות", ובפרט כשהדבר כרוך בעונש חמור כל-כך?

מכך נראה לכאורה, שבזמן האבות לא היה קיים איסור היציאה מארץ ישראל, כיוון שעדיין לא חלה קדושת הארץ⁷⁴. וכמאמר המכילתא⁷⁵: "עד שלא נבחרה ארץ ישראל היו כל הארצות כשרות לדברות; משנבחרה ארץ ישראל יצאו כל הארצות".

אך לפי זה צריך ביאור לאידך גיסא: אם באותו זמן לא היתה עדיין ארץ ישראל שונה בקדושתה משאר הארצות מדוע נאסר על יצחק לצאת מהארץ?

ומעין זה יש להקשות על דברי רש"י בפרשת ויצא⁷⁶ שמלאכי ארץ

-
71. יומא כח, ב. וראה קידושין פב, א (בנוגע לאברהם).
 72. לגבי אברהם ויעקב (שיצאו מהארץ בפועל) ניתן לתרץ שהיה זה על-פי הדיבור.
 73. רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ט.
 74. וראה פרש"י ויחי מז, כט, שכשרצה יעקב להיקבר בארץ ישראל לא הזכיר את קדושתה. וראה גם ידאים (השלם) סי' תיג: "ואע"פ שבימי אברהם לא נתקדשה ארץ ישראל עדיין".
 75. בתחילתה.
 76. כח. יב.

ישראל אינם יוצאים לחו"ל: והרי, לפי האמור, לא היה עדיין הבדל בין ארץ ישראל לחו"ל?

והביאור בזה:
אוצר החכמה

האמור לעיל, שבזמן האבות לא היתה בארץ ישראל קדושה מיוחדת לגבי שאר הארצות פירושו שהקדושה לא חדרה עדיין בגוף הארץ הגשמית⁷⁷, ולכן לא חל עדיין האיסור על יציאה מהארץ לחוץ לארץ; אבל מבחינת מהותה הרוחנית קדושתה של ארץ ישראל היתה קיימת מאז ומעולם ("נחלת ה' מיוחדת לשמו"⁷⁸).

ולכן לא היו מלאכי ארץ ישראל יוצאים לחוץ לארץ, כי המלאכים הרגישו את מהותה הרוחנית של ארץ ישראל, ומבחינה זו היא אכן היתה קדושה מכל הארצות.

אוצר החכמה

ובדומה לכך יש לומר בנוגע ליצחק: מכיוון שיצחק היה "עולה תמימה", היינו שנתעלה כליל לה' הורגשה בו קדושתה הרוחנית של ארץ ישראל כפי שהיא מורגשת למעלה, ולכן "אין חוצה לארץ כדאי לך".

(לקו"ש חט"ו ע' 201 ואילך; חכ"ה ע' 153)

''' צ '''

77. וכמו בכל המצוות שקיימו האבות, שהקדושה לא חדרה לחפץ הגשמי, כמבואר בחסידות ראה לעיל פ' וירא ביאור ח. ועוד.

78. לשון הרמב"ן אחרי יח, כד. וראה יראים השלם סי' תיג.

מז

אֵל תִּרְדּוּ מִצְרֵימָה שְׁכֵן בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֶיךָ (כו, ב)

"שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אביו בימי הרעב. אמר לו: אל תרד מצרימה, שאתה עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדאי לך" (רש"י)

גם במדרש נאמר כעין זה⁷⁹: "גור בארץ הזאת"⁸⁰... את עולה תמימה, מה עולה אם יצאת חוץ לקלעים נפסלת, אף את אם יצאת חוץ לארץ נפסלת".

אולם ישנו הבדל יסודי בין דברי המדרש לדברי רש"י:

המדרש מדגיש את מעלת ארץ ישראל שהיא מקום מקודש המתאים ליצחק, ולכן אסור לו לצאת ממנה, כעולה שמקומה הוא בבית המקדש; ואילו רש"י מדגיש את החסרון שבחו"ל "אין חוצה לארץ כדאי לך".

והבדל זה מודגש גם בפסוקים שעליהם נאמרו הדברים: דברי המדרש נאמרים על המלים "גור בארץ הזאת", ציווי חיובי על מגורים בארץ ישראל; ואילו דברי רש"י מוסבים על המילים "אל תרד מצרימה", שלילת היציאה לחו"ל.

ויש לבאר, שהמדרש ורש"י הולכים לשיטתם:

על הפסוק "לזרעך נתתי את הארץ הזאת"⁸¹ נאמר במדרש⁸²: "מאמרו של הקב"ה מעשה... 'אתן את הארץ הזאת' אין כתיב כאן, אלא 'נתתי את הארץ הזאת'; אולם רש"י משנה מלשון המדרש, וכותב: "אמירתו של הקב"ה כאילו היא עשויה".

כלומר: לדעת המדרש, הברית שכרת ה' עם אברהם נתנה את הארץ

79. בראשית רבה פס"ד, ג.

80. לשון הפסוק הבא (פסוק ג).

81. לך לך טו, יח.

82. ב"ר פמ"ד, כב.

בפועל לאברהם, ומאז היא שייכת לו לכל דבר; ואילו לדעת רש"י, בדרך הפשט, אמירת הקב"ה לא יצרה את הקניין בפועל, אלא היא רק נחשבת "כאילו היא עשויה"⁸³.

ובהתאם לכך:

לפי המדרש, שארץ ישראל כבר נקנתה בפועל בחיי אברהם כבר אז היתה הארץ שונה ומיוחדת מכל הארצות, ולכן הדגיש הקב"ה בפני יצחק את מעלת המגורים בארץ ישראל, שהיא המקום המיוחד שנקבע לו מכח הבטחת הקב"ה, ועליו לחיות רק בה⁸⁴.

ואילו לדעת רש"י, שארץ ישראל לא היתה עדיין קנויה לאברהם בפועל היתה זו עדיין ארץ ככל הארצות, ולכן לא היה מקום לחייב את יצחק להישאר בה מצד מעלתה, והסיבה לכך שנאסר עליו לרדת למצרים היתה רק מצד החיסרון שבחוץ לארץ.

83. וכמפורש בפרש"י (לך לך יג, ז): "והכנעני והפריזי אז יושב בארץ, ולא זכה בה אברהם עדיין". ויש להעיר, שגם לאחר ברית בין הבתרים נאמר כמה פעמים "אתן", בלשון עתיד (לך יז, ח. ועוד).

ולפי המבואר בפנים בעניין ההבדל בין דעת המדרש לדעת רש"י, אפשר להסביר הבדל נוסף שמצינו בדבריהם:

כשבא אברהם לקנות את מערת המכפלה, אמר לבני חת "גר ותושב אנכי עמכם" (חיי שרה כג, ד), ופירשו חז"ל (ב"ר פנ"ח, ו): "אם תרצו הריני גר, ואם לאו אהיה תושב ואטלנה מן הדין, שאמר לי הקב"ה: לזרעך נתתי את הארץ". רש"י העתיק מדרש זה, אך במקום הפסוק "לזרעך נתתי", בלשון עבר, הביא את הפסוק "לזרעך אתן את הארץ הזאת" בלשון עתיד.

וטעם שינוי זה כאמור לעיל, שלפי המדרש הארץ נקנתה כבר לאברהם, ולכן אמר אברהם לבני חת שהארץ כבר שייכת לו; ואילו לפי רש"י הארץ לא נקנתה לאברהם עדיין, וכל שאמר אברהם הוא שהיא הובטחה לו בעתיד (וראה לעיל פ' חיי שרה ביאור י הסבר דברי אברהם לפי שיטת רש"י).

84. אמנם גם לשיטת המדרש לא חלה עדיין קדושת הארץ באופן שיהיה אסור לצאת ממנה שאם לא כן לא היה עולה בדעתו של יצחק לצאת מהארץ [וכמוסבר בכיבור הקודם ביאור טו. עיין שם]; אך יחד עם זאת, מכיוון שכבר ניתנה בפועל לאברהם, כבר היה בה שוני וייחוד לגבי שאר הארצות, ולכן אפשר לומר שיצחק שנעקד כקרבן בתוך ארץ ישראל יהיה חייב להישאר בה.

וביאור חיסרון זה: בארץ ישראל היו הבריות מכירים בשמו של הקב"ה, עקב פעולתו והשפעתו של אברהם שהיה גר בה⁸⁵, ואילו בחו"ל לא היה שם שמים שגור בפי הבריות⁸⁶ ואין זה ראוי שיצחק, שהוא "עולה תמימה", יהיה במקום שאין שמו של הקב"ה ידוע כלל⁸⁷.

(לקו"ש חט"ו ע' 200 ואילך)

''' צ '''

יז

עֶקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלֵי (כו, ה)

"בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו, שנאמר: 'עקב אשר שמע אברהם בקולי', חושבניה מאה ושבעין ותריין שניין" (גדרים לב, א)

הרמב"ם כתב⁸⁸: "בן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו". והשיג על כך הראב"ד: "יש אגדה בן שלש שנים, שנאמר 'עקב אשר שמע אברהם בקולי', מניין עקב" ("עקב" בגימטריא מאה שבעים ושתיים שנה מאז היות אברהם בן שלוש ועד לפטירתו בגיל מאה שבעים וחמש).

ויש לכאר את המחלוקת ביניהם:

ידיעת ה' יכולה להיות בשני אופנים: על ידי אמונה פשוטה, או מתוך מחקר והבנה שכלית.

85. וראה רמב"ם הלכות ע"ז פ"א ה"ג, שעיקר השפעתו של אברהם בעולם היתה בארץ כנען. עיי"ש.

86. ראה לעיל פ' חיי שרה ביאור כ.

87. וראה פרקי דרבי אליעזר פל"ט, שבעת יציאת יעקב מארץ ישראל למצרים "היה מהרהר בליבו ואמר: איך אעזוב ארץ אבותי ואת ארץ מולדתי ואת ארץ ששכינתו של הקב"ה בתוכה, ואלך אל ארץ בני חם בארץ שאין יראת שמים ביניהם". ויש לומר שכוונת הדברים היא כפי המבואר בפנים שבארץ ישראל, לאחר שאברהם ויצחק פרסמו שם את שמו של הקב"ה, היתה יראת שמים יותר מאשר במקומות אחרים (בלי קשר לקדושת הארץ, שעדיין לא חלה אז).

88. הלכות ע"ז פ"א ה"ג.